

Pomocný materiál pro hodnocení krajinného rázu – charakteristiky krajinného rázu

Seznam charakteristik, se kterými se můžeme setkat při hodnocení krajinného rázu předkládají **Bukáček a Matějka (1999)**. Charakteristikami rozumíme mnohostranný popis jednotlivých krajinných celků a prostorů z hlediska obsahu, působení a prostorového uspořádání krajinných složek a prvků. Hodnocení se vztahuje na:

- determinaci a výčet charakteristik krajinného rázu (ty jsou složeny z krajinných složek a jejich prvků)
- pozitivní a negativní projevy zúčastněných složek a jejich význam (viz metoda hodnocení)
- celkové působení krajinné scény (viz metoda hodnocení)

Charakteristiky jsou rozděleny do čtyř hlavních skupin:

- charakteristiky prostorových složek oblasti
- charakteristiky přírodních složek v oblasti
- charakteristiky umělých, kulturně-historických složek v oblasti ve volné krajině
- charakteristiky umělých, kulturně-historických složek v oblasti - sídla

Následující seznam charakteristik nelze považovat za úplný a je možné podle místních podmínek charakteristiky doplnit

Charakteristiky prostorových složek

(1) Mozaika krajinných složek

- a) relativní vyrovnanost obsahu malých i velkých ploch - střední zrnitost
- b) určující podíl malých ploch - jemná zrnitost
- c) určující podíl velkých ploch - hrubá zrnitost

(2) Prostorové uspořádání ploch

- a) paralelní
- b) liniové
- c) soustředné
- d) shluky
- e) kombinované (různé kombinace)

(3) Barevný akcent - v jednotlivých obdobích - aspekty ročních období

- a) krajina se vyznačuje po většinu roku mnoha barevnými kombinacemi jednotlivých složek (např. květnaté louky ve střídání s malými polními hony a remízky, smíšené lesy aj.)
- b) v krajině vždy převažuje dominantní barva popř. kombinace dvou barev (monokulturní pastviny na velkých plochách vzhledem ke KC nebo KP, až dominující rozsáhlé plochy orné půdy apod.)
- c) barevný akcent krajiny je nevýrazný až fádňí (obsah jediné nebo kombinace dvou krajinných složek v celém KC, KP - scelené polní hony aj.)

(4) Kontrast hranic krajinných složek

- a) nápadně ostré přechody jednotlivých složek - okrajový efekt, ostrá hranice rušivého vlivu
- b) přechody ploch jsou tvořeny lemy (porostní plášť lesa, bylinná společenstva na okraji ploch, litorální pásma vodních ploch, apod.)

(5) Geometrizace krajinných složek - technická upravenost pozemků

- a) určující akcent technicky upravených ploch (nápadně upravené plochy do geometrických obrazců, nápadně rovné linie, technické prvky)
- b) významný podíl technicky upravených ploch (část ploch upravena do geometrických obrazců, nápadně rovné linie)

- c) zanedbatelný podíl technicky upravených ploch
- (6) Prostorová scéna
 - a) otevřená (velké průhledy do jiných KC, daleké pohledy apod.)
 - b) zahloubená (uzavřená kotlina, údolí, kaňon apod.) c) částečně otevřená
- (7) Horizont
 - a) tvořen jednoduchou čarou (čáru tvoří křivka kopce, relativní přímka v plochém reliéfu aj.)
 - b) tvořen složitými předěly mnoha průhledů v mnoha vrstvách
- (8) Zastoupení přírodních a přírodě blízkých krajinných složek v oblasti
 - a) převažující podíl přírodních a přírodě blízkých složek (cca nad 50 %)
 - b) převažující kulturní plochy s významným podílem přírodních a přírodě blízkých složek
 - c) převažující kulturní plochy se zanedbatelným podílem přírodních a přírodě blízkých složek

Charakteristiky přírodních složek

- (1) Reliéf
 - a) rozlehlá sníženina
 - b) užší sníženina
 - c) ploché pahorkatiny a vrchoviny
 - d) členité pahorkatiny a vrchoviny
 - e) hornatiny

Pozn.:

Skalní útvar(y), surové pole, přirozený rozpad skal, skalní výchoz (s porostem, bez porostu), skála, skupina skal bludný balvan, kámen, kopec, útes, ostrov (se zelení bez zeleně, se stavbou), meze - kamenné rovnaniny, kamenné násypy, terénní meze (s porostem keřů, stromů, bez porostu), lom(y), sypaná hráz rybníka (s porostem, polní cestou, ap.), technická hráz nádrže (se zábradlím, silnicí, ap.), rokle v rovinném a zvlněném terénu, šterkovny, pískovny, okrouhlík, suk, oblík(y), koží hřbet(y), skalní hřeben(y), skalní stěna(y), skalní defilé, ostroh, skalní zeď, skalní věž, skalní jehla, sklání město, strukturální terasa, skalní prahy, krasové jevy (škrapy, jeskyně apod.), erozní rýhy, kráter apod.

- (2) Lesy
 - a) jehličnaté
 - b) smíšené
 - c) listnaté

Pozn.:

Rozsáhlé holiny, paseky, nemocné, odumřelé lesní porosty, monokulturní porosty apod.

- (3) Porostní pláště okrajů lesů
 - a) druhově bohaté a členité porostní pláště lesa
 - b) členité porostní pláště s nízkou diversitou druhů dřevin
 - c) otevřené porostní stěny s průhledy do krajů porostu

Pozn.:

Širší přechodové pásmo (ekoton), vazba na okolní krajinné složky (les - orná, les - louky aj.) apod.

- (4) Rozptýlená zeleň
 - a) solitérní vzrostlé stromy
 - b) pásy, linie stromů a keřů
 - c) shluky, remízky stromů a keřů

Pozn.:

Aleje, sady, parky na okrajích sídel stromořadí, meze, větrolamy, živé ploty, nálety na zemědělské půdě, porosty umělých civilizačních prvků (lomy, šterkovny, pískovny, ap.), zarůstání zřícenin hradů a jiných objektů aj.

(5) Louky

- a) květnatá luční společenstva
- b) monokulturální až polokulturální louky s vtroušenými květnatými společenstvy
- c) monokulturální louky

Pozn.:

Sečené louky, pastviny se změněnou vegetací, neobhospodařované trvalé travní porosty (s náletovými dřevinami), vřesoviště, společenstva svahů, typy lučních společenstev aj.

(6) Mokřady

- a) rašeliniště
- b) slatiny
- c) rozsáhlé okraje vodních nádrží a toků

Pozn.:

Slatiny, minerotrofní, sekundární rašeliniště, vrchoviště, litorální pásma, zrašelinělé louky, rákosiny, aj

(7) Vodní toky

- a) přírodní a přírodě blízké s významným podílem břehových porostů bez podstatných technických úprav
- b) přírodní a přírodě blízké břehové porosty zachovány ve fragmentech
- c) technicky upravené bez nebo s minimální účastí přírodních prvků

Pozn.:

Meandrující potok nebo řeka s doprovodnou zelení, kanály, strouhy, příkopy, regulované toky apod.

(8) Vodních nádrže a jezera - břehové porosty

- a) přírodní a přírodě blízké s významným podílem břehových porostů bez podstatných technických úprav
- b) přírodní a přírodě blízké břehové porosty zachovány ve fragmentech
- c) technicky upravené bez nebo s minimální účastí přírodních prvků

Pozn.:

Jezero s litorálním pásmem, rybník s vodní vegetací, litorálním pásmem, požární nádrž, bazény, koupaliště, přehrada, rozsáhlé plošné vodní dílo apod.

(9) Vodní plochy

- a) samostatné vodní plochy
- b) soustava vodních ploch

Pozn.:

Soustava rybníků, jezer (doprovodná zeleň, ostrovy), jezerní krajina, rybníční krajina (vodní kanály, zeleň, vodní vegetace) apod.

Charakteristiky kulturních a historických složek

(1) Charakteristiky linií a pásů

- a) bez přítomnosti doprovodných přírodních prvků
- b) s doprovodnými přírodními prvky ve fragmentech
- c) s doprovodnými přírodními prvky

Pozn.:

Silnice, cesty, elektrovedy, železnice, ropovody, plynovody, jiné nadzemní potrubí, zřetelné kontury ploch, oplocení, náhony, kanály, násypy, hráze, liniové kamenice, lyžařské vleky apod.

(2) Charakteristiky ploch a tvaru

- a) bez přítomnosti doprovodných přírodních prvků
- b) s doprovodnými přírodními prvky ve fragmentech
- c) s doprovodnými přírodními prvky

Pozn.:

Orná půda (velké, malé polní hony), polygonální kamenice, sady, vinice, chmelnice, zahrady, historické parky, pastviny, hnojiště, skládky, lomy, průmyslové, zemědělské areály, rozvodny V7v, stavební objekty, stavební soubory, zdi, betonové požární nádrže, těžní věže, chatové, zahrádkářské kolonie apod.

(3) Kulturně-historické charakteristiky

- a) místa kulturně-historického a duchovního významu
- b) stavby a stavební soubory dokládající historický vývoj a využití krajiny

Pozn.:

Kapličky, boží muka, poutní kostely, křížové cesty, pomníky, památníky, smírčí kameny, bojiště, sakrální a obřadní místa, místa umělecké inspirace a pobytu významných osob, místa významných událostí, historické krajinářské úpravy, mlýny, hamry, vápenky a ostatní historické industriální stavby, nápuštní zařízení vodních staveb apod.

Charakteristiky sídel a sídelních útvarů

(1) Urbanistická struktura

Pozn.:

Soustředěná návesní, soustředěná uliční, soustředěná okrouhlice, rozvolněná, dvorcového typu, pasekářská apod.

(2) Celkový estetický a architektonický obraz sídla

Pozn.:

Přítomnost výrazné architektonické dominanty, přítomnost výrazné architektonické dominanty, která se uplatňuje jako krajinná dominanta, zástavba s charakteristickými formami, materiály nebo barevností, zástavba s charakteristickou siluetou apod.

(3) kulturně - historický význam

Pozn.:

Podíl historických, památkově chráněných a architektonicky cenných objektů, stavby a místa spojená s pobytem a činností významných osobností, událostmi, stavby a místa dokládající historické utváření sídla apod.

(4) Zapojení sídla do přírodního rámce

Pozn.:

Okraje kompaktní zástavby s převahou zeleně, členité okraje zástavby s plynulým přechodem do krajiny, rozvolněná zástavba s plynulým přechodem do krajiny, okraje zástavby s podílem vodních ploch, přechod zástavby do krajiny tvořený sady, vinicemi, apod.

Obdobný seznam charakteristik krajinného rázu, či spíše určitou osnovu pro jejich hodnocení, předkládá **Míchal a kol. (1999)**. Oba seznamy je vhodné kombinovat.

Přírodní charakteristiky oblasti či místa

- 1) Geomorfologické utváření území, přírodní potenciální ekosystémy ve vztahu k aktuální vegetaci, (mezo) klimatické podmínky, přírodní dominanty .

Na přechodu přírodních a kulturních charakteristik se bilancují

- 2) Vodní plochy a toky - přírodní, technicky upravené, charakter trasy koryta toku, břehové linie a doprovodné vegetace.
- 3) Vegetační kryt - jeho horizontální a vertikální členitost, rozptýlená zeleň, vegetační doprovody, soulad aktuální a potenciální vegetace, rozmanitost druhová prostorová i barevná, u lesů věkové složení, převažující dřevinná skladba a členitost okrajových linií.
- 4) Přítomnost zvláště chráněných území, významné krajinné prvky (evidované lokality), zóny VCHÚ, přírodní parky, památné stromy, historické parky a zahrady, krajinné kompozice apod.

Kulturní charakteristiky oblasti či místa

- 5) Zastoupení kultur - lesy, louky, pastviny, orná půda, vinice, chmelnice, sady, parky. Hodnotí se převažující velikost a tvar pozemků, jejich mozaikovitost a orientace, ev. barevnost, členitost okrajových linií.
- 6) Charakter osídlení a zástavby
 - typ a zachovalost historické podoby sídel, rozptýlená zástavba, zapojení sídel do krajiny, charakter okrajů a podíl zeleně v nich
 - charakter zástavby (charakteristické formy, měřítko a barevnost, materiál), přítomnost charakteristické siluety .
- 7) Technická infrastruktura - silnice, cesty, železnice, produktovody, elektrická vedení, zařízení radiokomunikací a spojů.
- 8) Rekreační lokality a zahrádkářské kolonie mimo zastavěná území obcí.
- 9) Drobná kultovní architektura v krajině - kapličky, boží muka, kříže.
- 10) Jiné solitérní stavby - zemědělské, průmyslové, sjezdovky, lanovky, rozhledny, sportovní plochy, reklamní zařízení.
- 11) Krajinné dominanty smíšeného a kulturního charakteru.
- 12) Místa významná z hlediska kulturního vývoje, odraz estetických a přírodních hodnot krajiny ve významných uměleckých dílech.
- 13) Charakter vizuálně vnímaných prostorů - otevřený, uzavřený, s průhledy, ohraničený terénem, lesním porostem, s dominantou uvnitř nebo na horizontu apod.
- 14) Negativní jevy v krajině - těžba, skládky odpadu, zemědělské a průmyslové areály v rozporu s měřítkem a harmonickými vztahy v krajině.

Historické charakteristiky oblasti či místa

- 15) Přítomnost krajinných památkových zón, vesnické památkové zóny, ochranná pásma městských památkových rezervací, kulturní památkové objekty, technické památky .
- 16) Ostatní historické parky a zahrady, krajinné kompozice, archeologická naleziště .
- 17) Jiné objekty kulturního dědictví místního významu (oficiálně nechráněné).
- 18) Místa historických událostí, souvislosti dané krajiny s historicky významnými událostmi či osobnostmi.

Literatura

- BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P. Hodnocení krajinného rázu. In: *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: ČVUT, 1999. s. 159-187. ISBN 80-01-01979-9.
- MÍCHAL, I. a kol. *Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě. Metodické doporučení*. Praha: AOPK ČR, 1999, 41 s.